

bi bilo res, kar trdi, nima sestra nobene pravice več do dediščine, ker je potrdila, da je odpravljena.

Perovka: »... Znano je, da je njun pokojni oče bil odličen in ugleden meščan ljubljanski, da je imel znatno kupčijo z različnim trgovskim blagom, da je točil raznovrstna vina, da je spečal več vina kakor vse mesto v enem letu. Vodil je tudi pomembno trgovino z menjavo denarja, s katero svoj čas ni baš malo zaslužil. Včasih je hkrati menjal po 3 ali 4 tisoč goldinarjev, in vse to z dobrim, gotovim dobičkom. Posojal je tudi na trgovsko blago, zato je za njim ostalo mnogo velikih posojil za izterjavo. Vse to si je pri lastil njen brat. Oče je imel velik promet tudi z rudnikom v Idriji in s tistimi, ki so kupovali srebro,²¹ kot Mosauer, Phluegl in Neuman; te je tudi založil z denarjem, s 4, 6 ali 10.000 goldinarji. Iz tega se sme pač sklepati, da je oče zapustil zelo veliko gotovine v zlatu in kovancih.« (»So ist wissentlich, das Ir payder Vatter seliger ein trefflicher ansehlicher burger alhie gewest ein mercklichen Gwerb mit allerlay khauffmansguetern gefuert allerlay wein ausgeschennkht, mer weins verhandlt alls die gantz Stott ein Jar thuen mogen. Er hab auch ein trefflichen wexl handl gehabt, damit sein tag nicht wenig gewunen, auff ain mall ein 3000, oder 4000 gldn Zu wexln gehabt, vnd das alles mit gueten beraytten gewynn, Er hat auch auff khauffmansguetter furgelihen, derhalben groß vnd vill schulden so man Ime Zuthuen belieben hintter sein verlassen, der sich Ir

²⁰ Svoj prvotni zahtevek je torej znižala za 10.000 ogr. gld.

²¹ Pač živo srebro.

brueder aller vnderstanden. So hat auch Ir vatter mit den Gwerkhenn In ydria derselben Zeytt, vnd die so den Sylberkhauff gehabt, alls Mosauer, phluegl vnd Neuman, nit ein klain wexl gehabt, Sy auch mit geltt etwo mit vier sex oder 10 M gldn verlegt, daraus woll vernomen werden mag, das Ir payder vatter, ein Merckhlich groß parschofft In gold vnd muntz gehabt nit verthan hinder sich verlossen.«)

Glede materinega premoženja pa pravi tožilka: »Jurij Polž je bil v službi²² pri rajnkem gospodu Viljemu Turjaškemu in je poročil vdovo v Ljubljani, katere prejšnji mož je svojčas bil našel zaklad in veliko denarja. Vdovi, obeh strank materi, je ostala hiša in dvor, gotovina, dragulji, zemlja, premičnine, trgovsko blago po splošni sodbi do (vrednosti) 10 tisoč goldinarjev. Njun oče je nato (s tem) kupčeval in pridobil veliko premoženje, iz česar (je nastala) splošna govorica, da njiju obeh oče ni zapustil samo 20 ali 30 tisoč goldinarjev, temveč 40.000 gld., da, pravijo celo, da je zapustil knežji zaktad (ein Fursten Schatz).« Očetovo in materino premoženje se je pomešalo. Brat si je vse prisvojil in ni nikoli hotel napraviti inventarja. Na ta način je pač primorana, da ga toži za svoj delež. Naj P. poda pošten in verodostojen inventar. In če se izkaže, da je dediščina manjša, celo samo 10.000 ali 6000 gld., si bosta pa to delila, toda na enaka dela. Ako inventarja ni, naj pa resnično prisego izpove, koliko je prejel skupne dediščine.

²² »das Jorg posch bey hern Wilhalm von Aursperg seligen diener gewest«. Izraz »Diener« ne pomeni — v mestnih zapisnikih — baš najnižjega služabnika, marveč pogosto tudi oskrbnika, pomočnika itd.

(Dalje prih.)

„MARIJINE TOPLICE“ V LJUBLJANI

ALBERT SIČ

Med prve kopališke naprave v Ljubljani smemo pač šteti »Marijine toplice«, ki so nekaj stale na koncu sedanjega Grudnovega nabrežja, nekako nasproti vrtu, ležečega južno poleg enonadstropne hiše (last ge. Albe Stojkovič, roj. Košir) št. 23. — Toplice so bile nastanjene v pritličnem poslopju. Na južnozahodni strani dvorišča tega poslopja je stala mala šupa, na skrajnem južnem koncu pa vodna črpalka, ki je segala prav v Ljubljanico. (Glej skrajno desno leseno barako na spodnji sliki.)

Glavno poslopje je bilo po sredi, od vhoda v poslopje, v smeri proti jugu, z ozkim koridorom razdeljeno na dva enaka dela. Vsak teh del pa je bil zopet razdeljen na male celice — kabine, opremljene s kopalnimi banjami. Vseh kabin je bilo dvanajst. Deset jih je imelo lesene, dve pa kamnite banje, izklesane vsaka iz enega samega kosa sivega kraškega marmorja. Med omenjenimi desetimi kabinami sta bili dve večji, ki sta imeli vsaka po dve banji. Ti dve sta bili namenjeni zakoncem, ki pa so se morali kot taki iz moralnih ozirov legitimirati, sicer bi ne dobili vstopa.

Na koncu koridora, na južni strani, sta bila ob levi in desni nameščena dva vzdana bakrena kotla za se-

grevanje vode. V podstrešju nad tema kotloma pa je bil postavljen velik rezervoar za toplo vodo. Vodo so črpali iz Ljubljanice. Prvotno je to delo opravljal domači osel, pozneje pa kak delavec. Ko pa je Ljubljana dobila vodovod, ga je pustil njih lastnik Friderik Košir napeljati tudi v svoje toplice. S tem je bil glede higiene storjen velik korak naprej, kar je bila tudi živa potreba, saj je bila Ljubljanica, zlasti ob deževnem vremenu, vedno zelo kalna, nečista. Zbog tega pa so jo tedanji Ljubljančani nad vse hvalili kot zelo zdravilno vodo in so jo celo zahtevali še potem, ko je bil že vpeljan vodovod.

Preko zime so bile Marijine toplice od 1. oktobra vsakega leta dalje zaprte, a s 1. majem pa zopet odprte, kar je njih lastnik Friderik Košir občinstvu s posebnimi malimi letaki vedno tudi naznanjal. Ker je, kakor omenjeno, občinstvo izrecno zahtevalo rečno vodo, torej vodo iz Ljubljanice, je to v letakih tudi poudarjal: »Za kopanje v banjah rabil bodem izključno le rečno vodo; na razpolago so pa tudi najboljše žveplene in močvirne kopelji.« (Oboje so bile narejene enostavnim umetnim potom: za žveplene so nasuli v vodo, pripravljeno v banji za kopel, žvepleni prah, v močvirne pa zdrobljeno šoto.)

Dokler ni bilo drugih javnih, boljših kopaliških naprav v Ljubljani, je bilo Marijino kopališče prav dobro obiskovano in so si kopalci banje celo rezervirali s tem, da so si kupovali posebne kopalne listke: »Naročilni listek za 6 kopeli v lesenih banjah ljubljanskega Marijinega kopališča«. Ko pa so pozneje po Ljubljani jela polagoma nastajati tudi druga kopališča, moderneje in komfortnejše opremljena, so jele Marijine toplice zlasti med svetovno vojno močno hirati. Smrtni udarec pa jim je zadalo, kakor mi je pravil Koširjev nečak g. fin. višji svetnik dr. Tomšič, pomanjkanje šote, ki so jo Barjani med svetovno vojno čedalje redkeje dovažali na ljubljanski trg. Kopališka uprava je rabila, kakor že omenjeno, mnogo šote za napravo močvirnih kopeli, rabila pa jo je tudi, ker so kotla kurili edinole s šoto, ki je bilo tedaj najcenejše kurivo. Ko je torej kupčija s šoto prenehala, bi nehale tudi močvirne kopeli, treba pa bi bilo tudi kurišča docela prezidati, kar pa bi se pri vedno slabšem obisku ne izplačalo, zato je lastnik Fric Košir te toplice proti koncu svetovne vojne kratkoma ukini (l. 1917.). Sicer bi itak morale prenehati, ker je regulacija Ljubljani zahtevala, da mesto topliško poslopje odkupi, kar se je tudi zgodilo (l. 1918.). V prazne kabine pa je mestni magistrat takoj naselil ljubljanske reveže. — Sicer ni bilo potem prav nič čedno videti železne dimniške cevi, ki so molele skozi vsako okno kabin daleč ven na prosto in odvajale dim iz malih železnih štedilnikov, postavljenih po vseh bivših kabinah.

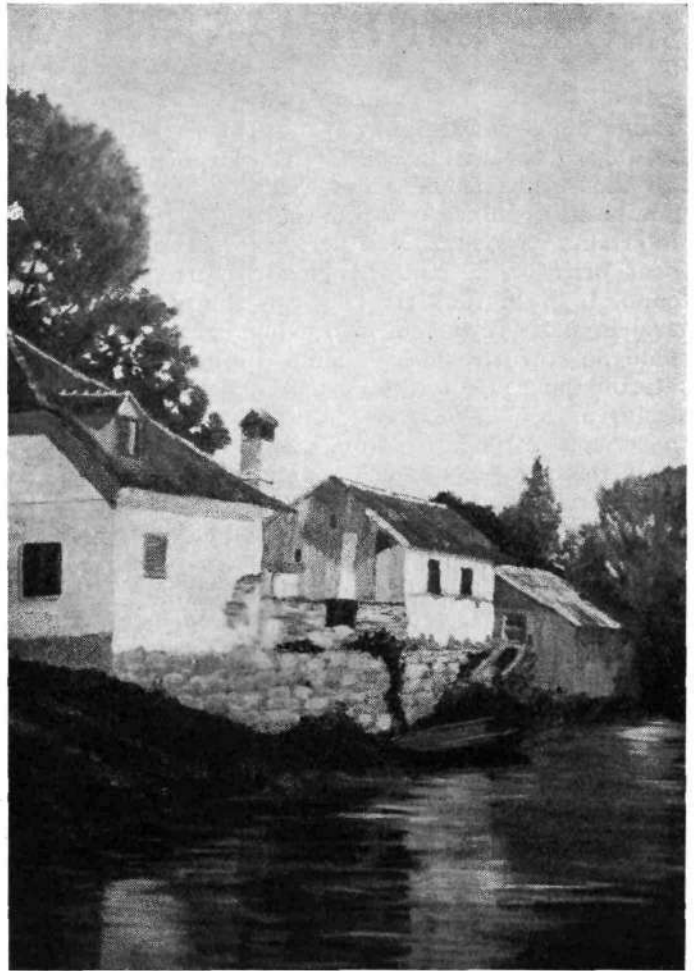
Topliško poslopje je imelo tudi podstrešno stanovanje, ki je bilo oddano boljši stranki; imelo je tudi svoj poseben dohod z dvoriščne strani.

Po svetovni vojni je regulacija Ljubljani napredovala in regulacijska dela so se začela pomikati po Ljubljani navzgor proti Prulam. Tedaj je prišel čas, ko je moral mestni magistrat misliti tudi na skorajšnjo odstranitev tega poslopja, ki je segalo tako daleč v Ljubljano, da se je brezpogojno moralo umakniti regulaciji. Mestni magistrat pa je za deložirane stanovalce »Marijinih toplic« tudi že določil obsežen prostor na južni strani »Ceste dveh cesarjev«. Ker pa je bilo znano, da so se ob vselitvi revnih družin v Marijine toplice vselili tudi razni »sostanovalci«: podgane, miši, ščurke, stenice in bog si ga vedi kaj še vse, je sklenil mestni magistrat, da bo dal takoj po izselitvi naseljencev poslopje zažgati. S tem bo preprečeno, da bi se vsa ta golazen razlezla na vse strani in v velikih trumah »naskočila« sosedna poslopja.

O tej deložaciji in požigu je dne 30. julija 1931. obvestila hčerka tedaj že pokojnega lastnika († 1924.) teh toplic, ga. Alba poročena Stojkovič, svojo hčerko gdč. Riko, ki je prav tedaj s svojimi tovarišicami, ljubljanskimi planinkami, taborila ob Baškem jezeru na Koroškem, in ji med drugim pisala tudi tole:

»Najnovejša novica pri nas je ta, da so bili stanovalci naših nekdanjih toplic minuli petek (24. julija) od magistrata deložirani in so se morali izseliti na Cesto dveh cesarjev, toplice same pa so zažgali.¹ Predvčerajšnjim (torek, 28. julija) točno ob 4. uri popol-

¹ O požigu »Marijinih toplic« so dne 29. julija 1931. obširno poročali ljubljanski dnevnik.

A. Sič, Marijine toplice ob Ljubljani

dne so prišli ognjegasci, ki so vse poslopje polili s petrolejem in bencinom ter podžgali. Gledalcev je bilo na obeh bregovih Ljubljani toliko, kakor pri kakšni procesiji. Ti so zbijali vsakovrstne šale na račun ognjegascev, ker ogenj zlepa ni hotel prijeti. Vendar jih je kmalu spravil silni dež ob vse veselje. Kljub dežju sem za slovo obšla še enkrat toplice od vseh strani, tudi na nasprotnem bregu. Babica je ves čas slonela na oknu in gledala, kako uničuje požar počasi našo nekdanjo posest. Ob polnoči sem šla spat, ker me je že zaspanec premagal, ona je pa bdela vso noč pri oknu. Od požara je bil seveda vrt vso noč razsvetljen, in to priliko so pobalini porabili ter obrali marelico, samo par sadov je ostalo, katere so pač prezrli. Tako smo oškodovani za marelice, ki bi že v par dneh dozorele.«

Danes, ko je regulacija Ljubljani povsem izvršena tudi v zgornjem delu svojega toka, ni od Marijinih toplic nobenega sledu več.

Da bo pa tudi bodoči rod vedel, kakšne so bile te toplice, naj tu podam posnetek po fotografiji oljnate slike, ki sem jo nekaj let prej napravil. Ta slika se sedaj nahaja v lasti ge. Josipine Maherjeve, vdove po direktorju mestnega dekliškega liceja, ki živi v Kraljevici.